

Anatoli Fomenkon *Zeitgeist*

Francisco Martínez

José Saramago (1989) toteaa teoksessaan *Historia do cerco de Lisboa*, että historiallisen totuuden normit ”perustuvat konsensukselle ja auktoriteetille, vaikka on selvää, että jokainen muutos auktoriteetissa heijastuu vastaavana muutoksena konsensuksessa”. Vaihtoehtoisen historian yritykset eivät ole Venäjällä mitään uutta: Lomonosovista, Karamzinista tai liiallista ”saksalaisuutta” Venäjän historian tulkinnassa kritisoineesta Tatiševista aina Pjotr Tšaadajeviin, jonka mielestä Venäjän menneisyys ei ollut sopiva, jotta siitä voisi tulla moderni länsimaa. Tämä on ollut venäläisille tutkijoille ja ennen kaikkea hallitsevan vallan legitimoinnille hankala (ja tärkeä) kysymys.

Neuvostoliiton hajottua on menneisyys Venäjällä kirjoitettu uudelleen, löydetty uudelleen ja keksitty uudelleen. Amatöörihistorioitsijat ovat juhlineet – niin Venäjällä kuin ulkomaillakin on ilmestynyt tuhansia muistelmia, elämäkertoja ja kirjoja. Konstantin Sheikon (2004, 1) mukaan motiivina on ollut ”halu vaikuttaa nykypoliittikkoihin ja yleiseen mielipiteeseen”. Tässä

artikkelissa kysytään: onko kyseessä nostalgia vai muistinmenetys?

Venäläisen tutkijan Ilja Kalininin mukaan menneisyyden ja nykyhetken välillä on kuilu, josta syntyvän tarpeen hän määrittelee *nostalgiseksi modernisaatioksi*: ”Nostalgia syntyy kuilun olemassaolosta, modernisaatio taas sen hyväksymisestä vääjäämättömäksi. Modernisaation moottoria liikuttavana välttämättömänä sosiaalisena ja psykologisena liikkeellepanevana voimana on neuvostomenneisyys. Tätä menneisyyttä käytetään luomaan yhteiskunnallista konsensusta. Historian yhtenäisyyttä ylläpidetään sukupolvien verisiteellä, joka yhdistää edeltäjät nykyisiin jälkeläisiinsä. Modernisaation menestys, joka voittaa neuvostomenneisyyden, on peräisin juuri saman menneisyyden – esimerkiksi toisen maailmansodan – voitoista. Päätellään, että modernisaatio voittaa vääjäämättä, koska sitä toteuttavat voiton jälkeläiset” (Kalinin 2011).

Kalinin kuvaa myös, miten tämän päivän vallanpitäjät yrittävät pitää menetyksen traumaattista energiaa poissa muiden poliittisten toimijoiden ulottuvilta, koska pelkäävät näiden käyttävän sitä protestin lietsontaan tai neuvostoprojektin elvyttämiseen. ”Silloin modernisaation heijastama tulevaisuus ei ole paluuta menneeseen, vaan se käyttää menneisyyttä muistin keksittynä horisonttina, jonka odotukset meidän tulee täyttää” (Kalinin 2011). Esimerkkinä tästä Kalinin viittaa Medvedevin populistiseen sloganiin ”Eteenpäin, Venäjä!” kutsuna luoda vihdoinkin orgaaninen jatkuvuusuhde Neuvostoliiton jälkeisten sukupolvien ja vanhempien, neuvos-

tosukupolvien välillä.

Tätä selittämään voi käyttää myös muistelmien valtavaa kasvua kulttuurisena genrenä nyky-Venäjällä. Oushakine (2000, 1005) selittää ilmiötä: ”Kun otetaan huomioon afasian tilan regressiivinen logiikka, on tuskin hämmästyttävää, että Neuvostoliiton jälkeiseen kulttuuriseen kehitykseen Venäjällä liittyy suoraan ’kaipuu menneeseen’... syvä kulttuurinen nostalgia. Sitä on määritelty ’no(w)stalgiaaksi’, ’nostalgian epidemiaksi.’” Muistelmien narratiivisten rakenteiden juuret ovat syvällä neuvostomenneisyydessä, mutta muistelmat ovat kuitenkin nykymarkkinoiden vaatimusten muovaamia. Näin menneisyydestä luodaan halutunlainen Neuvostoliiton jälkeisen kulttuurin kulutustuote.

Venäjä koki 1990-luvulla nykyhistorian suurimman dekonstruktivismiin ja postmodernismiin aallon. Itse asiassa se oli paradoksaalinen välirikko lähimenneisyyden kanssa, kääntymistä kaukaisempaan menneisyyteen, mikä ilmenee poliittisen konservatismiin strategiana legitimoida nykyrajat tai jopa niiden laajentaminen. Tätä suosi kansallisen identiteetin kaaos. Venäjä on ymmärretty alueeseen perustuvana imperiumina, jonka väestö on assimiloitunut ja kuulunut siihen jo vuosisatoja. On kuitenkin erikoista, että tällainen historian purkaminen ja rekonstruointi tehtiin tuhotun aikakauden positivististen ja uusmarxilaisten metodien pohjalla.

Antropologi Mihail Epstein kuvailee venäläistä postmodernismia: ”itse-ilmaisuun sijaan lainaaminen, totuuden sijaan simulaatio, todellisuuden heijastamisen sijaan merkeillä leikkittely, vastakkainasettelun sijaan ero: sellainen on post-individuaalinen, post-traaginen, post-utopistinen maailma, joka on viehtynyt omaan sekundaarisuuteensa” (Epstein, Genis & Vladiv-Glover 1999, 466–467). Epäonnistuttuaan kommunistisen utopian rakentamisessa lähes 70 vuoden jälkeen ja kamppailtuaan läntisen demokraattisen mallin transition kanssa venäläinen yhteiskunta siirtyi 1990-luvulla äärimmäiseen laittomuuteen. Tämä erityinen *Zeitgeist* kuvastuu hienosti Balabanovin elokuvassa *Pro urodov i ljudei*, moraalien rappioituessa kehittyvässä jatku-

vien sosio-historiallisten viittausten ja merkkien kertomuksessa.

Palataan taas alkuperäisiin kysymyksiin: Onko tämä Venäjällä uusi ilmiö? Onko tämä yksinomaan venäläinen syndrooma? Onko tässä mitään yhteyttä Fukuyaman *Historian loppuun?* Espanjalaisen filosofin Fernando Savaterin mukaan ”paradoksi, joka ei ole koskaan lakannut modernina aikana renessanssista alkaen, on se, että kun tiede edistyy, pseudotiede laajenee kuin valheellinen imitaatio tai kuin Nietzschen Zarathustran apina, joka parodioi opettajansa pohdintoja”.

J. H. Plumb julisti menneisyyden kuolemaa samalla tavoin kuin Frances Fukuyama mutta paljon ennen häntä. Plumb väitti 1960-luvulla, että historia oli menettämässä valtaansa teollistuneen yhteiskunnan toisella vuosisadalla elävien ihmisten mielikuvituksesta. Maailma oli pettynyt moderniin kommunikaatioon, tieteeseen ja koulutukseen. Se oli riistämässä menneisyydeltä salaisen merkityksen, jonka papit ja patrioottiset kirjoittajat olivat kerran väittäneet paljastavansa seuraajilleen. Mutta Plumb kirjoitti myös, että on tärkeää tehdä ero historian ja menneisyyden välillä. Historia on tieteellistä tutkimusta, joka seuraa tieteenalan kehityksen kuluessa satojen vuosien aikana luotuja sääntöjä. Menneisyys on jotakin muuta, käyttökelpoinen tosiasioiden joustava arrearckku, jota papit ja ideologit käyttävät hankkiessaan suosiota tai uskollisuutta takapajuisten alamaisten keskuudessa. (Plumb 1969.)

Mutta Plumb näyttää olleen myös väärässä. Venäjällä historioitsijoille on löydetty uusi rooli – poliittisen terapeutin rooli. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen identiteettiä alettiin rakentaa kääntämällä menneisyys nurinpäin. Tapa on levinnyt laajalle koko entisen Neuvostoliiton alueella. Anatoli Fomenko ei ole yksin: Panarin, Dugin, Tsymburski tai Karaganov, kaikki julistavat uutta historiantulkintaa peittelemättä poliittisia päämääriään. Listaa voisi vielä jatkaa – se on kuin kulttuurin tsunami.

Lisäksi 2000-luvun alussa *weird historyn* tuottaminen vaikutti laajemmin julkisen piiriin.

Se oli globaali ilmiö, joka perustui kahdelle tekijälle, joista ensimmäistä voidaan kuvailla sanalla *Zeitgeist*. Kertomukset menneisyydestä auttavat käsittelemään nykyajan huolia. Nämä huolet voivat liittyä kansalliseen identiteettiin, globaaleihin katastrofeihin tai toiveeseen siitä, että maailman pitäisi olla ihmeellisempi ja maagisempi paikka kuin mitä se on. Toinen tekijä on pseudo-historian pyrkimys heijastaa tiettyjen poliittisten kulttuurien kiinnostuksia ja huolia (Ks. Melleuish, Sheiko & Brown 2009).

Myös kaksi muuta tekijää ovat olleet vaikuttamassa pseudohistorian kukoistukseen. Ensimmäinen on se, että on kehitetty yhä visuaalisempia tapoja esittää televisiossa ”historiallisia dokumentteja”. Tämä on lisännyt yleisön ruokahalua historiaan, myös sellaisiin aiheisiin, joista ei ole paljon empiirisiä todisteita. Toinen on Internetin kasvu foorumina, jolla sekä oppineet että oppimattomat voivat ilmaista näkemyksiään. Nämä tekijät ovat rohkaisseet kirjoittajia, joilla ei ole historioitsijan koulutusta, ryhtymään spekulatiivisiin yrityksiin, etenkin niillä historian alueilla, joista tiedetään tai voidaan tietää vähän. ”Tämä kehitys muodostaa todellisen haasteen ammattihistorioitsijalle, jolla saattaa olla metodologinen koulutus, mutta jolla on vaikeuksia voittaa retoriset kamppailut aatteiden markkinoilla” (Melleuish, Sheiko & Brown 2009, 1485).

Anatoli Fomenko nousee esiin kiinnostavimpana tapauksena historian uudelleen kirjoittajien joukossa. Niin kuin olen yllä esittänyt, ovat uudet historiateokset lisääntyneet Venäjällä eksponentiaalisesti huolimatta siitä, tai kenties sen ansiosta, että maa on Putinin kaudella alkanut saada takaisin mennyttä arvovaltaansa ja luottamustaan.

Historia näyttää harvoin niin relevantilta tai tärkeältä kuin hetkillä, jolloin tapahtuu äkillinen poliittinen muutos yhdestä valtiomuodosta toiseen. Vanhan vallan kaatuessa nousevat esiin kysymykset: Miksi se kaatui? Mitä vikaa siinä oli? Mitä hyvää tai pahaa siinä oli? Miten sitä pitäisi muistaa?

Venäjän arvaamaton menneisyys

Neuvostoliiton jälkeiset dramaattiset muutokset ovat myös vaikuttaneet koulujen opetukseen Venäjällä. Historian kurssit kokivat ”vallankumouksellisen muutoksen luokkataistelun korostamisesta nationalismiin ja etnosentrisyyteen. Oppikirjat on kirjoitettu uudelleen monta kertaa viidentoista tai kahdenkymmenen vuoden aikana. Yksi niiden tekijöiden ongelmista on ollut se, miten luoda lukuisista entisen Neuvostoliiton muodostaneista etnisistä ryhmistä tasapainoinen esitys oppikirjoissa, joissa enemmistöä edustivat etniset venäläiset.” (Shnirelman 2009, 110.)

Sitä mukaa kun Venäjän nationalistisen historian keskeisiä myyttejä on kirjoitettu ja uudelleenkirjoitettu kahden viimeksi kuluneen vuosisadan aikana, ovat ne keränneet politiikan sanelemaa merkitystä. Ja ”kun jokainen uusi poliittinen sukupolvi ja jokainen erillinen institutionaalinen ja ideologinen ryhmittymä on uudelleen muotoillut nämä standardisankarit ja -tarinat omien tarkoitustensa mukaisperiensä mukaisiksi, on menneiden poliittisten implikaatioiden ja kontekstien historian inertian hallinnasta tullut yhä monimutkaisempaa ja se on vaatinut aina monimutkaisempia strategioita” (Platt 2004, 134).

McDaniel (1996, 16–17) päättelee, että yksi Venäjän historian suurista jatkumoista on epäjatkuvuus: ”Venäjän historiassa on ollut useita selviä katkoja – kristinuskon tulo, Pietari Suuri, kommunistinen vallankumous, Stalinin ylhäältä johdettu vallankumous, Neuvostoliiton romahtaminen. Valtaan tulevat häivyttävät aina menneisyyden historiallisesta rekisteristä ja keksivät uuden historian”.

Venäläiset lukijat suhtautuvat monista syistä skeptisesti suureen osaan siitä mitä esitetään historiana. ”Neuvostohistoriassa ei ollut kuilua sanojen ”on” ja ”pitäisi olla” välillä. Raja historiallisen ja ideaalin välillä oli niin epäselvä, että historiallinen todellisuus oli legendalle alisteinen.” (Clark 2000, 41). Ei kestänyt kauan tajuta, että Gorbatšov ja hänen seuraajansa Boris Jeltsin ja Vladimir Putin syyllistyivät samaan

historian väärinkäyttöön poliittisiin päämääriinsä (ks. Davies 1997).

Historian manipuloinnin laajuus Stalinin kaudella paljastettiin todellakin ensimmäisen kerran sitten Hruštšovin puheen 1956. Stalinin Neuvostoliitto oli maailma, jossa nykyisyys saneli menneisyyden, eilisen sankarit olivat tämän päivän konnia ja melkein jokainen kuva oli retusoitu, jotta tarina olisi toivotunlainen. (Ks. King 1997.)

Historiaa on kirjoitettu ja uudelleenkirjoitettu niin dramaattisesti Leninin, Stalinin ja Hruštšovin aikana, että ”neuvostokauden lukijalle voitiin antaa anteeksi, jos hän ajatteli että suurin osa siitä, minkä kerrottiin olevan historiaa, oli itse asiassa sepitetty palvelemaan vallanpitäjää – kuka se sattui olemaankin” (Sheiko 2004, 75). Myös Gorbatšov kerskui, että ”meidän historiassamme tai kirjallisuudessamme ei pitäisi olla enää mitään tyhjiä sivuja” (Davies 1988, 40). 1980- ja 1990-luvuilla reportaasien virta lehdissä huuhtoi pois lopunkin varmuuden neuvostohistoriasta. Sheiko (2009, 85) tähdentää, että näin ”neuvostojärjestelmä torjui Fomenkon historian, mutta antoi hänelle kaikki välineet, joi-ta hän tarvitsi työhönsä pseudohistorioitsijana”.

Neuvostoliiton romahdettua venäläinen historiankirjoitus astui uuteen vaiheeseen: ”Am-mattihistorioitsijoille *glasnostin* myötä alkaneen vapauden merkitys oli siinä, että voitiin käyttää arkistoja, täydentää historian tyhjiä sivuja ja saada täydempää ja täydellisempää historiaa. Populaarikirjoittajille arkistoja mielenkiintoisempia olivat aiheet, jotka neuvostoaikana oli kytketty marxilaiseen tulkintaan. Yksi tällainen aihe oli Venäjän kansan ylpeä ja ikivanha historia.” (Sheiko 2009, 87.)

Patriotismi ja nationalismi ovat sopivia korvikkeita, koska ne tuovat yhteisölle lohtua ja identifioivat ”meidät” ja ”heidät” tarjotessaan mahdollisuuden kirjoittaa historiaa neuvostotyylisiin mutta uudella viestillä.¹

Venäjä on perinteisesti ollut imperiumin keskus, jonka vuoksi poliitikkojen, älymystön ja jopa tavallisten ihmisten keskuudessa on hämmennys uuden valtion rajoista nyt suurem-

pi. Niin kuin Vera Tolz (2001, 73) huomauttaa: ”imperiumin alueeseen perustuva luonne ja siitä johtuva valloittajien ja valloitetujen keskinäisten kulttuuristen vaikutusten ja assimilaation laajuus on jossain määrin hämärtänyt eroa tsaarin väen ja muiden imperiumin alamaisten välillä”.

Sosiologi Vladimir Šljapentoh on kuvannut tätä Neuvostoliiton jälkeistä hämmennystä Venäjän identiteetin ”suuruus-syndroomaksi”. Venäläiset ovat aina verranneet oman valtiossa statusta suhteessa muihin suurvaltoihin – 1700-luvun Ranskaan, 1800-luvun Britanniaan ja 1900-luvun Yhdysvaltoihin. Sheikon mukaan se, että 1991 jälkeen Kiovan Venäjän ydinalue ei ole enää Venäjän alueen sisällä, selittää mongolikauden tutkimuksen suosiota venäläisten tutkijoiden ja kansalaisten keskuudessa: ”ilman Ukrainaa mongolit ja muut idästä tulleet aron kansat tuntuvat paljon tärkeämmiltä nyt Venäjän federaation muodostavien maiden historioidelle. Niin historia kuin pseudohistoriakin ovat uudelleen arvioimassa mongoleja”. (Sheiko 2009, 143.)

Maailmanhistorian ”Terminaattori”

Venäläisen yhteiskunnan nykyinen kiinnostus omaan historiaan on pelottavaa kaikua George Orwellin (1999, 39) teoksen *Vuonna 1984* puolueen iskulauseesta: ”Joka hallitsee menneisyyttä[...], hallitsee tulevaisuutta: joka hallitsee nykypäivää, hallitsee menneisyyttä”. Victor Shnirelman nimittää tällaista menneisyyden revisiota ”kilpailuksi esi-isistä”, laajaksi ilmi-öksi myös muiden entisten tsaarin imperiumin kansojen keskuudessa (1996). Tähän ajatukseen viittasi kyynisemmin jo aikoja sitten marxilainen historioitsija Pokrovski kuvatessaan historiaa menneisyyteen suunnattuna politiikkana.

Konstantin Sheikon työ on kunnianhimoisin tutkimus Fomenkon teorioista. Sheikon (2009, 236) mukaan ”fomenkolaisuus on seos illuusioiden hajoamista ja neuvostoihanteiden uudelleenlöytämistä, mihin sekoittuu menneen loiston, toivon, koston ja kateuden tunteita. Fomenkon versio Venäjän suuruudesta on eri kuin

Romanovien ja kommunistien versio.”

Sheiko (2004, 8) kuvaa Fomenkon menestystä jopa ”esimerkiksi apokalyptisestä kirjoituksesta maassa, jossa on paljon ongelmia”. Fomenkon juuret ovat enemmänkin *mainstream*-ajattelussa ja hänen versionsa Venäjän historiasta saattaa hyvinkin löytää vastakaikua yhä jatkuvassa keskustelussa venäläisestä identiteetistä. Fomenko toistaa vanhaa kertomusta Venäjästä hieman uudella tavalla aikana, jolloin Venäjä kamppailee muuttuessaan imperiumista kansallisvaltioksi. Hän on inspiraatiolähteenä tekaistujen ”nykyaikaisten” historioitsijoiden käymässä maanalaisessa sodassa, jonka tehtävänä on löytää postkommunistiseen maailmaan sopiva menneisyys.”

Anatoli Timofejevitš Fomenko (synt. Dornetskissa 1945) on tunnustettu matemaatikko. Fomenko on Venäjän tiedeakatemian jäsen, Moskovan valtionyliopiston mekaanismatemaattisen osaston johtaja, sovelletun fysiikan ja matematiikan asiantuntija ja 180 tieteellisen teoksen tekijä.²

Humanistisilla aloilla Fomenko on tunnettu yhtenä Venäjän ja maailman historian uudistamiseen tähtäävän ”uuden kronologian” perustajista. Hän väittää, että vakiintunut kronologia on täynnä virheitä ja tahallisia väärennöksiä, koska varhaiset tutkijat lisäsivät sivilisaatiokertomukseen tuhansia vuosia ja täyttivät aukkoja mytologialla, joka nykyään tunnetaan antiikinhistoriana (ks. Fomenko 2003).

Fomenkon mukaan venäläisten taistelu mongoleja vastaan on Romanov-dynastian retrospektiivinen tuote. Lisäksi hän väittää, ettei oikeastaan mitään perinteisessä näkemyksessä Venäjän historiasta ennen 1300-lukua voida todistaa ja että Venäjän ja mongolien imperiumit olivat yksi ja sama valtio niinä 250 vuotena, joihin viitataan ”mongolien ikeenä”. Fomenkolla venäläinen *orda* oli monista heimoista koostuva kokonaisuus, ja nimisekaannus oli tulosta siitä, että sana ”mongoli” on väännös sanasta ”mogol” ja pitäisi kääntää sanalla ”suuri”, niin kuin joissakin kielissä eikä käyttä viittaamaan alueeseen tai kansaan. Hän korostaa myös sitä,

että kreikaksi ”tataari” merkitsee ”kauhua” tai ”helvettä”. Niinpä ”tataari-mogoli” tarkoitti ”suurta kauhua”, joka oli lännen reaktio ”venäläisen” *ordan* hyökkäyksiin. ”Nimi vakiintui Länsi-Euroopassa ja löysi tiensä bysanttilaisiin lähteisiin, joissa sitä käytettiin kuvamaan erilaisia invaasioita ja sotia” (Nosvoski & Fomenko 2005, 65).

Fomenkon mukaan Romanovit käyttivät taitavasti hyväkseen propagandaa tuottaakseen historiallisen myytin etnisten tataarien ja venäläisten välisestä vastakkainasettelusta keskiajalla, mikä palveli heidän ”hajota ja hallitse” -taktiikkaansa. Vaikka etniset tataarit samoin kuin muutkin kansalliset vähemmistöt elivät aina rinnakkain venäläisten kanssa, oli jako ”voittajiin” ja ”voitettuihin” Romanovien historiankirjoituksen tuottama myöhempi myytti. Fomenkon mukaan kirkonmiehet ja saksalaiset professorit kehittivät tarinan venäläisten slaavilaisesta alkuperästä: mongolien invaasio nöyryytti venäläiset ensin ja sitten koulutti heidät (Nosvoski & Fomenko 2005, 68).

Fomenko ei suinkaan ole ensimmäinen tutkija, joka kyseenalaistaa maailman kronologiaa. Isaac Newton (1643–1727) kirjoitti teoksen *The Chronology of Ancient Kingdoms Amended*, jossa hän kyseenalaisti antiikin kreikkalaisten kronologian ja käytti tähtitiedettä lasiessaan uudelleen tunnettuja tapahtumia. Newtonin mielestä Troijan piiritys piti siirtää kaksisataa vuotta eteenpäin vuodesta 1183 eaa. vuoteen 965 eaa. Hänen mukaansa kansallinen turhamaisuus oli saanut kreikkalaiset, roomalaiset, babylonialaiset, assyrialaiset ja egyptiläiset laajentamaan historiansa aikarajoja (ks. Fomenko 2003).

Fomenkon ura otti ensimmäisiä haparoivia askelia uuteen suuntaan sen jälkeen, kun hän luki amerikkalaisen tähtitieteilijän Robert Newtonin artikkelin poikkeavuuksista kuun käyttäytymisessä. Newtonin löytö herätti keskustelua London Royal Societyssa ja Britannian tiedeakatemiassa, mutta tiedemiehet eivät pystyneet selittämään ilmiötä. Tämä sai Fomenkon lukemaan tarkasti venäläistä tähtitieteilijää Nikolai Morozovia (1854–1946) ja 1970-luvulla

hän päätti soveltaa matematiikan osaamistaan historiantutkimukseen (ks. Sheiko 2004).

Siitä lähtien Fomenko on tutkinut Ptolemaioksen *Almagestin* kirjattuja astronomisia ilmiöitä. *Almagest* on peräisin 100-luvulta. Se luetteloi 1 028 tähden asemat ja esitteli ”episyklin” käsitteen selittämään planeettojen taaksepäin suuntautuvaa liikettä. Fomenko uskoi, että *Almagest* kirjaa itse asiassa astronomisia ilmiöitä 600-luvulta aina 1200-luvulle. (Fomenko, Kalashnikov & Nosvosky 1993). Tässä on yksi syy, miksi hän väittää, että Bysantin historia vuosilta 830–1143 ja 1143–1453 on pohjimmiltaan sama kertomus tapahtumista, jotka tapahtuivat vain kerran.

Hänen mukaansa nämä uudet päivämäärät ovat tulosta antiikin tekstien ja kronikoiden niin kutsuttujen kvantitatiivisten piirteiden monimutkaisesta tilastomatematisesta tutkimuksesta. Tälle argumentille hän perustaa päätelmänsä, että Scaligerin historia hyppää taaksepäin kolme kertaa luoden näin kolme kronologista siirtymää: 330, 1050 ja 1800 vuotta.

Tämän seurauksena sama tapahtuma on mahdollisesti esitetty kolme kertaa. Hänen mukaansa Raamatussa tai Scaligerin historiassa kuvatut tapahtumat ovat useimmiten kyllä tapahtuneet, mutta ne on sijoitettu sekä väärään aikaan että paikkaan. Ne ovat historiallista harhaa siinä mielessä, että ne heijastavat jonkin todellisen menneen tapahtuman kuvaa, mutta heijastus tarjoaa vain aavisteluja tapahtuman oikeasta ajasta tai paikasta (ks. Fomenko 2003).

Fomenkon ajatusten mukaan: Kristoffer Kolumbus oli kasakka; Jeesus oli 1100-luvulla Bysantissa elänyt keisari Andronikos I Komnenos, joka ristiinnaulittiin Yu^a Tepesi -vuorella Turkissa; Troijan sota ja ristiretket olivat yksi tapahtuma; Salomonin temppli oli Hagia Sofia Konstantinopolissa; Raamatun Salomon oli Suleiman I Suuri; Iivana Julman kuvaan on yhdistetty neljä eri hallitsijaa.

Väitteidensä tueksi Fomenko käyttää tilastollisia taulukoita, viittauksia antiikin teksteihin ja kirjoihin, kuviin ja tähtitieteellisiin tutkimuksiin, kuten teoksessa *History: Fiction or Science*. Hänen vastustajansa väittävät, että hän valitsee vain

päämääriään palvelevat tiedot ja käyttää niitä irti kontekstista ja että joillakin näistä todisteista ei ole minkäänlaista arvoa tai uskottavuutta. Vastustajat muistuttavat myös, että hän ei tunnusta luonnontieteellistä radiohiili-ajoitusmetodia.

Fontenkon teoskokoelman ilmestyttyä englanniksi hänen kustantajansa Delamere Resources ilmoitti saaneensa ”lukemattomia häijyjä, sävyllään painokelvottomia valituksia”. Vastauksena kritikoille Delamere antoi lehdistötiedotteen tammikuussa 2004 haastaen tiedemiehet todistamaan vääräksi Fomenkon teorian. He lupasivat maksaa 10 000 dollarin palkkion sille, joka käyttämättä mitään arkeologista tai paleografista metodia tai vuosirengas- tai hiilimetodia todistaa, että jotain ihmisen tekemiä esineitä oli olemassa ennen 1000-lukua. Delamere väitti, että sulkemalla pois nämä tieteelliset menetelmät olisi muilla todisteilla sama akateeminen arvo kuin Fomenkolla.” (Ks. Colavito 2004.)

Fomenkon venäläinen kustantaja kerskuu, että hänen teoksiaan on myyty satoja tuhansia kappaleita – erinomaisena populaarin historia-teoksen menekkinä pidetään kymmentä tuhatta. Jotkut kritikit ovat kutsuneet Fomenkoa humoristisesti ”maailmanhistorian terminaattoriksi”, koska hänen historianversiostaan on poistettu niin monta hyväksyttyä ajanjaksoa, tapahtumaa ja henkilöä. Mutta monet tutkijat Venäjällä eivät pidä Fomenkon työtä vitseinä.

Leonid Milovin, venäläisten keskiaikaisten kronikoiden tuntijan, mielestä ”uudella kronologialla” ei ole mitään yhteistä tieteen kanssa ja sen johtopäätökset ovat järjettömiä (Milov 2000). Hän jopa julistaa ”tuntevansa vastenmielisyyttä” Fomenkoa kohtaan. Milovin mukaan Fomenko tai vaihtoehtoisen historian tutkijat ylipäättään ”eivät näytä lukeneen yhtäkään vakavasti otettavaa historiallista tutkimusta viimeksi kuluneena kahtenakymmenenä vuotena”, eikä ”hyvä matemaatikko välttämättä ole hyvä historioitsija” (Milov 2000).

Muita asemansa vakiinnuttaneiden historioitsijoiden väitteitä on, että Fomenko saa liikaa huomiota, sillä hän esiintyy televisiossa ja hänen kirjansa ovat parhailta paikoilla kirjakaupoissa.

Sheikokin on huomannut uuden kronologian suosion: ”Moskovan yliopistossa on pidetty akateemisia symposiumeja, joissa on keskusteltu fomenkolaisuuden vitsauksesta. Internet-sivut julistavat monilla kielillä Fomenkon kuvaa maailmanhistoriasta, ja suositut radioasemat ovat omistaneet keskusteluohjelmia näille ’moderneille’ historioitsijoille. Äskettäin ilmestyi hieno kuvitettu englanninkielinen laitos esittelemään Fomenkoa uusille lukijoille.” (2004, 7.)

Sheikon (2004, Abstract) mukaan ”Fomenkon historianversio on suosittu, koska hän löytää historiasta yksinkertaisen ja käyttökelpoisen vastauksen kysymykseen, ketä venäläiset ovat. Fomenko hyödyntää venäläisiä identiteettikäsitteitä, etenkin laajalle levinnyttä uskoa imperiumin positiivisiin puoliin ja Venäjän erityiseen tehtävään. Hän hyödyntää aikaisempia – alkaen slavofilisuudesta aina stalinismin kautta euraasianismiin – yrityksiä määritellä venäläistä identiteettiä.”

Venäläinen tutkija Dmitri Volodihin on esittänyt, että pseudohistorian kiinnostuksen nousun ja okkultismin nousun välillä Venäjällä on olemassa vastaavuus. Hän pitää tärkeimpinä syinä reaktiota neuvostokauden rajoituksiin ja vahvaa kansankulttuurin perintöä Venäjällä. Joka tapauksessa suurin osa tunnetuista venäläisistä historioitsijoista pitää Fomenkon menestystä esimerkkinä ”standardien laskusta Venäjällä”, kun ”koulujen opetusohjelmien rahoitus ja resurssit ovat laskeneet ja neuvostokaudelta on jäänyt paljon ideologista painolastia” (Sheiko 2009, 93). Yksi Venäjän arvostetuimmista historioitsijoista, Valentin Janin, väittää syyksi, että ”nykyinen kouluopetus Venäjällä synnyttää puolivillaisia ’intellektuelleja’, jotka hyökkäävät virallisia historian oppituitteja vastaan huolimatta selvästä asiantuntemuksen puutteestaan.”

Unohda vuosi 2011 – me elämme vielä vuodessa 1708

Fomenko ei ole yksin Venäjällä – eikä Euroopasakaan. Uuden kronologian venäläisiä kannattajia kutsutaan usein konferensseihin Eurooppaan,

ja heillä on paljon yhteyksiä läntisiin tutkijoihin, mm. saksalaiseen Heribert Illigiin, Angelika Mülleriin, Hans-Ulrich Niemitziin, Manfred Zelleriin tai Uwe Topperiin.

Läntinen aaveaika-hypoteesi näyttää sisältönsä vaatimattomammalta ja päätelmissään täsmällisemmältä kuin venäläinen ”uusi kronologia”. Vaikka hypoteesi onkin samaa mieltä Fomenkon kanssa siitä, että oli on ollut yrityksiä luoda historianjaksoja muuttamalla dokumentteja ja fyysisiä todisteita, rajoittavat läntiset tutkijat aaveperiodin 300 vuoteen Fomenkon 1000 sijasta.

Illigin (1991) mukaan on noin 300 vuotta ”lisätty” vuosina 600–900 ”joko vahingossa dokumenttien väriin tulkintojen kautta tai tarkoituksellisesti väärentämällä”. Saksalais-tutkija väittää myös, että ”historialliset kuulut, taantumakaudet ja oudot tapahtumat toistuivat samalla tavalla noin 300 vuoden päästä”. Hän antaa seuraavia esimerkkejä: Kontastantinopolin rakentaminen, 300 vuotta kestänyt hidas maatalouden tulo, sotatekniikka (esim. jalustin), aukko mosaiikkitaiteesta tai saksan ortografian uusi alku jne. (ks. Illig 1999, 9).

Uwe Topper on julkaissut useita tutkimuksia kronologisista ristiriitaisuuksista islamilaisessa ja persialaisessa maailmassa. Topperin mukaan esimerkiksi Ferdowsin tunnettu eepos *Shah-nameh*, joka on kirjoitettu noin 1010, päättyy viimeiseen persialaiskuningaaseen, vuonna 651 kuolleeseen Yazdegerd III:en. Eepos ei kerro mitään Persian islamilaisesta valloituksesta, eikä siinä ole viittauksia islamiin. ”Se yksinkertaisesti hyppää yli 300 vuotta islamin vaikutusta, kuin sitä ei olisi koskaan ollutkaan” (Niemitz 1995).

Aaveaika-hypoteesin tärkein argumentti on, että 1582 paavi Gregorius XIII aloitti niin kutsutun gregoriaanisen kalenterin, joka on pohjimmiltaan korjattu versio Julius Caesarin vanhasta juliaaniseen kalenteriin. ”Pitkään käytössä ollut juliaaninen kalenteri ei enää vastannut astronomista tilannetta. Paavi Gregoriuksen laskelmien mukaan ero oli 10 päivää. Voi hyvin laskea, kuinka monta juliaanista vuotta tarvitaan tuottamaan 10 päivän virhe? Vastaus on 1257

vuotta. Voidaan laskea, milloin juliaaninen kalenteri oli oikeassa: $1582 - 1257 = 325$. Tuntuu uskomattomalta, että Caesar esitteli kalenterinsa 325 jaa., sillä hän oli tuolloin ollut kuolleena yli 300 vuotta. Siitä oli kulunut 16 vuosisataa, missä tapauksessa juliaaninen kalenteri olisi Gregoriuksen aikana ollut epäsuhdassa astronomiseen tilanteeseen nähden 13 päivää, ei kymmentä.” (Illig 1999, 2.)

Suotuisa *Zeitgeist*

Niin kuin Cornelius Castoriadis (1975, 307) on ehdottanut, jokainen yhteiskunta on toteutuma siitä, miten se ymmärtää ajan ja paikan: ”jokainen yhteiskunta merkitsee myös tapaa mitata aikaa ja tehdä se todelliseksi, eli todentaa itsensä yhteiskuntana”.

Venäjän tilanne vuoden 1991 jälkeen on mielestäni hyvin erityinen ja harvinainen moraalisen rappion ja kollektiivisen epätoivon *Zeitgeist*. Tästä on esimerkkinä mennyttä käsittelevien julkaisujen vyöry – vaikka yhteiskunta on saanut takaisin luottamuksen hallituksen voimaan. Olemme todistaneet ääriationalististen liikkeiden ennennäkemätöntä nousua, suurempaa eriytymistä ihmisten välillä – ei niinkään sivistyksellisten syiden kuin etnisten ja taloudellisten takia sekä kohdanneet uusia käsityksiä siitä, mikä ymmärretään ”meinä” ja mikä ”toisina” (”russki/rossijski”).

Tässä poliittisen ja moraalisen rappion kontekstissa, valtoimenaan vellovan identiteettisotkun keskellä ja epäluuloisina tietäessään, että historiaa muunneltiin sekä tsaarin aikana että Neuvostoliitossa, Anatoli Fomenkon kaltaiset tutkijat ovat löytäneet ympäristön missä mainostaa Venäjän historian revisiota.

Konstantin Sheikon (2009, 25–26) mukaan

Viitteet

1 Mielestäni paras analyysi ”toisen” uudesta konstruktiosta on: Morozov, V. (2009), *Rossija i drugije: identitšnost i granitsy političeskogo soobščestva*. Moskva: Novoje literaturnoje obozrenije.

Fomenkon suosiota selittävät erityisesti seitsemän tekijää. Ensinnäkin Fomenko kyseenalaistaa olemassa olevan venäläisen identiteetin, etenkin uskon imperiumin positiivisiin puoliin ja Venäjän erityiseen tehtävään. Toiseksi, Fomenko puhuu Venäjän alkuperästä, mikä on tärkeää, koska venäläiset uskovat mielellään, että menneestä löytyvät vastaukset tulevaan. Kolmanneksi, hän on hyödyntänyt uutta tietoa Venäjän ja Aasian läheisestä suhteesta, jonka kirkonmiehet, ”Romanov-propagandistit” ja kommunistit pitkään kielsivät. Neljänneksi, hän puhuu Venäjän nykyistä geopoliittista todellisuudesta: Venäjän on tultava toimeen suhteellisen heikkoutensa kanssa suhteessaan Länteen ja uuteen ”aasialaiseen” paikkaansa. Viidenneksi, hänen ajatuksensa inspiroivat itsensä osattomiksi tuntevia, etenkin sitä laajaa lukevaa yleisöä, joka kerran muodosti *neuvostointelligentsijan*. Kuudenneksi, hän on lainannut paljon aiemmista yrityksistä luoda venäläistä identiteettiä – aina slavofilisuudesta euraasianismiin. Seitsemänneksi, Fomenko on melko taitava tarjotessaan näennäisen vakuuttavia vastauksia Venäjän perinteisen historian hämmentäviin ja salaisiin puoliin. ”Fomenkon ajatukset ovat suosittuja koska hän löytää historiasta yksinkertaisia vastauksia kysymykseen, ketä venäläiset ovat – ei sen vuoksi, minkä hän väittää olevan tarkoituksensa eli uuden maailmanhistorian kronologian luomisen.”

Fomenko on osunut suotuisaan *Zeitgeistiin*, hyödyntänyt kokemusta ja akateemisia työkaluja, ollut tarpeeksi kunnianhimoinen, nauttinut median suosiosta ja käyttänyt Internetiä levittämään provokatiivista diskurssia. Näin Fomenkosta on tullut maailmanhistorian terminaattori.

Englannista suomentanut Päivi Paloposki.

2 Hänet palkittiin tieteellisistä saavutuksistaan Venäjän valtionpalkinnolla 1996.

Lähteet

Kirjallisuus

- Castoriadis, C. (1975), *L'Institution imaginaire de la société*. Paris: Seuil.
- Colavito, J. (2004), Who Lost the Middle Age. – *Skeptical Magazine* 11:2.
- Clark, K. (2000), *The Soviet Novel: History as a Ritual*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Davies, R. (1997), *Soviet History in the Yeltsin Era*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Davies, R. (1988), Soviet History in the Gorbachev Revolution: The First Phase. – *The Socialist Register*.
- Epstein, M., Genis, A. & Vladiv-Glover, S. (1999), *Russian Postmodernism: New Perspectives on Late Soviet and Post-Soviet Literature*. New York: Berghahn Books.
- Evans, R. J. (2003), Introduction: Redesigning the Past: History in Political Transitions. – *Journal of Contemporary History* 38(1), 5–12.
- Fomenko, A. (2003), *History: Fiction or Science*. Douglas, Isle of Man: Delamere Resources Publishing.
- Fomenko, A., Kalashnikov, V. & Nosovsky, G. (1993), *Geometrical and Statistical Methods of Analysis of Star Configurations Dating Ptolemy's Almagest*. Boca Raton, FL: CRC-Press.
- Illig, H. (1991), Die christliche Zeitrechnung ist zu lang. – *VFG* III, 1, 4.
- Illig, H. (1999), *Wer hat an der Uhr gedreht? Wie 300 Jahre Geschichte erfunden wurden*. Düsseldorf: Econ.
- Kalinin, I. (2011), *Nostalgic Modernization: the Soviet Past as a Historical Horizon*. Seminar at Collegium Helsinki: "History, Memory, Politics".
- King, D. (1997), *The Commissar Vanishes: The Falsification of Photographs and Art in Stalin's Russia*. New York: Metropolitan Books.
- McDaniel, T. (1996), *The Agony of the Russian idea*. Berkeley: Princeton University Press.
- Melleuish, G., Sheiko, K. & Brown, S. (2009), Pseudo History/Weird History: Nationalism and the Internet. – *History Compass* 7:6, 1484–1495
- Milov, L. (2000), K voprosu podlinnosti Radzivilovskoi hroniki. – *Sbornik Russkogo Istoritšeskogo Obštšestva* 3. Russkaja panorama.
- Nosovski, G. & Fomenko, A. (1995), *Novaja hronologija Rusi*. Moskva: Faktorial.
- Orwell, George (1999), *Vuonna 1984*. Suom. Raija Mattila. WSOY: Porvoo.
- Oushakine, S. (2000), In the State of Post-Soviet Aphasia: Symbolic Development in Contemporary Russia. – *Europe-Asia Studies* 52:6, 991–1016.
- Platt, K. (2004), History, Inertia, and the Unexpected: Recycling Russia's Despots. – *Common Knowledge* 10:1, 130–150.
- Plumb, J. H. (1969), *The Death of the Past*. Basingstoke: Macmillan.
- Savater, F. (2011), Un clásico. – *El País* 17.5.
- Sheiko, K. (2004), *Lomonosov's Bastards: Anatolii Fomenko, Pseudo-History and Russia's Search for a Post-Communist Identity*. Phd Dissertation. University of Wollongong Thesis Col.
- Sheiko, K. (2009), *Imagings of the Russian Past*. Stuttgart: Ibidem-Verlag.
- Shnirelman, V. (1996), *Who Gets the Past? Competition for Ancestors among Non Russian Intellectuals in Russia*. The Woodrow Wilson Center Press.
- Shnirelman, V. (2009), Stigmatized by History or by Historians? The Peoples of Russia in School History Textbooks. – *History & Memory* 21:2, 110–149.
- Tolz, V. (2001), *Russia*. London: Arnold.

Muut lähteet

<http://www.fantomzeit.de>